

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.3/.7

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2020.2.26>

Михайло Ігоревич Фіалка,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра кримінального права і кримінології;

 <https://orcid.org/0000-0001-5599-3335>,

e-mail: fialkami70@gmail.com

Документи в КК України: їх зміст та взаємозв'язок

Досліджено проблеми існування документа, його різновидів та їх співвідношення у структурі Кримінального кодексу України. Наголошено на відповідних характерних аспектах цієї проблеми, а саме: базовим розумінням в цій термінологічній сукупності є поняття «документ»; кожний вид документа, що передбачається в КК України, використовується в конкретній сфері діяльності суспільства та держави; зміст інформації або відомостей, які закріплюються в документі, безпосередньо пов'язаний зі сферою його використання; характерна функціональна спрямованість документа, як правило, безпосередньо відображається в його видовій назві. Зроблено висновок про те, що поняття «документ» та його різновиди співвідносяться як загальне та конкретне.

Ключові слова: документ, види документів, Кримінальний кодекс, взаємозв'язок між документом та його видами.

Оглядова стаття

Постанова проблеми

Досліджуючи питання охорони документообігу та документа кримінально-правовими засобами, ми неодноразово наголошували на тому, що це є актуальною проблемою для сучасного українського суспільства та правової системи держави. Небезпечні посягання на документ та його обіг у різноманітних сферах суспільства, а саме документообіг, суттєво впливають на розвиток сучасного суспільства та завдають певним суспільним відносинам суттєвої шкоди. Враховуючи такий стан речей, законодавець свого часу передбачив у Кримінальному кодексі України низку кримінально-правових норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні посягання в цій площині. Тільки як предмет злочину документ розглядається кримінальним законом у 18-ти кримінально-правових нормах. При цьому ми не враховуємо випадки, коли документ

визнається законом або засобом (знаряддя) вчинення злочину, або його існування передбачається в межах способу вчинення злочину. Таке широке використання у кримінальному законі терміна «документ» створило об'єктивну ситуацію різнопланового тлумачення цього поняття в теорії кримінального права та правозастосуванні. Існує потреба чітко вибудовувати розуміння змісту терміна «документ» як однієї з ознак тих чи інших складів злочину в КК України та врахувати при цьому використання у кримінальному законі певного різноманіття документів.

Крім того, якщо проаналізувати статистичну інформацію про обліковані кримінальні правопорушення в Україні в період з 2013 по 2019 рр., то можливо спостерігати наступну картину: найбільш характерні склади злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за посягання на документ та документообіг, демонструють зростання власної питомої ваги у структурі загальної злочинності на Україні (наприклад, ст. 357 КК України – з 0,4% до 0,5%; ст. 358 КК України – з 3,2% до 3,5%; ст. 366 КК України – з 1,2% до 1,3%)¹.

Указане дає підстави стверджувати про існування потреби здійснити наукове дослідження з метою вдосконалення теоретичного усвідомлення змісту поняття документ в КК України та його різновидів.

Стан дослідження проблеми

Проблеми кримінально-правової охорони документів свого часу розробляли радянські науковці Б. І. Пінхасов (захист документів за радянським правом), Г. Ф. Полєнов (питання кримінальної відповідальності за крадіжку та підроблення документів), А. В. Кузнєцов (поняття та види документів за радянським кримінальним правом), Т. Л. Сергєєва (питання боротьби з фальсифікацією документів за радянським кримінальним правом), Я. М. Яковлев (поняття та класифікація документів в радянському праві). На сучасному етапі розвитку кримінально-правової теорії проблемою захисту документів займалися такі відомі закордонні дослідники, як В. А. Канунніков (питання кримінально-правової охорони службового документа), О. Ю. Сабітова (проблема документа як ознаки злочинів у сфері економіки), В. О. Сергєєв (проблеми кримінальної відповідальності за підроблення платіжних документів), Ю. В. Щіголев (проблема фальсифікації документів) та ін.

Не зменшуючи значення праць дослідників зазначеної проблеми періоду до набуття незалежності Україною та представників сучасних закордонних теорій кримінального права, слід вказати на наукові

---

¹ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2013–2019 рр.) // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 02.05.2020).

здобутки сучасних вітчизняних правників. Серед українських правознавців, які займалися дослідженням проблеми документа у кримінальному праві, можна виділити таких, як С. С. Тучков (питання підроблення документів як способу вчинення злочину) [1], Ю. П. Дзюба (питання кримінальної відповідальності за посягання на документ шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) [2], Н. О. Тимошенко (питання кримінальної відповідальності за підроблення документів) [3].

Свого часу нами також було здійснене наукове дослідження проблеми кримінально-правової охорони документообігу, в якому аналізувався зміст документа, його класифікація та класифікація кримінально-правових норм, у яких законодавець використовував документ у вигляді тієї чи іншої ознаки складу злочину [4].

Отже, необхідно наголосити на тому, що проблема документа як в історії кримінального права, так і в сучасній теорії кримінального права не нова, але місце документа в сучасній теорії кримінального права України не вивчене в повному обсязі. Особливо, коли йдеться про документ та його види в системі кримінального закону.

Мета і завдання дослідження

Метою нашої наукової статті є дослідження проблеми існування документа, його різновидів та їх співвідношення між собою у структурі Кримінального кодексу України. Досягнення поставленої мети в межах нашого наукового дослідження можливо через виконання відповідних *завдань*: аналіз змісту кримінального закону щодо визначення переліку кримінально-правових норм, у яких передбачається наявність документа у вигляді тих чи інших ознак складів злочинів; встановлення основного змісту та сутності кожного з різновидів документа, передбаченого кримінальним законодавством; встановлення взаємозв'язку між різними видами документів у структурі Кримінального кодексу України.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у встановленні змісту понять різних видів документів у межах Кримінального кодексу України та їх взаємозалежності.

Виклад основного матеріалу

Як ми вже раніше наголосили, поняття документа використовується законодавцем дуже широко у структурі КК України. При цьому законодавець користується як безпосередньо терміном «документ», так і його похідними різновидами (наприклад, «офіційний документ», «фінансовий документ» тощо). Для досягнення мети наукового дослідження вважаємо за доцільне дослідити зміст і сутність кожного із видів документів, передбачених у КК України.

Документ (незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка буришину (ст. 240-1 КК України); викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України); ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України); незаконне перетинання державного кордону України (ст. 332-2 КК України)).

Документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі¹.

Документ – інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі².

Враховуючи зазначені вище закріплені на нормативно-правовому рівні поняття, можливо наголосити на тому, що під документом слід розуміти будь-який матеріальний носій, на якому закріплена відповідна інформація з метою її збереження і передачі в часі і просторі.

Офіційний документ (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України); підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України); службове підроблення (ст. 366 КК України)).

Офіційний документ – це документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи-докази у правозастосовній діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи

---

¹ Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 02.05.2020).

² ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. Київ. 2005. 32 с. URL: [https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004\(1\).pdf](https://vn.court.gov.ua/userfiles/27_2732-2004(1).pdf) (дата звернення: 02.05.2020).

посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити¹.

Виборчі документи або документи референдуму (надання неправдивих відомостей до органу ведення Державного реєстру виборців або фальсифікація виборчих документів, документів референдуму, підсумків голосування або відомостей Державного реєстру виборців (ст. 158 КК України); незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (ст. 158-2 КК України)).

У правовому полі України у сфері реалізації громадянами власних виборчих прав відносно визначення змісту виборчих документів складалась дуже цікава ситуація. Справа полягає в тому, що протягом усього періоду існування сучасної української державності питання правового визначення та закріплення цього терміна в тому чи іншому нормативно-правовому документі не відбулося. І це враховуючи той факт, що правова база виборчого процесу неодноразово оновлювалася та корегувалася залежно від змін у політичних та суспільних реаліях нашої країни. Остання подія, яка відбулась у цьому процесі, – це ухвалення Верховною Радою України у грудні 2019 р. Виборчого кодексу України. І знов, як і в попередніх нормативно-правових документах з цього приводу, у ВК України закріплення поняття виборчої документації не відбулося. Хоча, з одного боку, цей термін активно використовується в змісті цього правового документа, а з іншого – законодавець не акцентує свою позицію з цього приводу. Все це створює певні прогалини та незручності у площині практичного застосування як виборчого законодавства, так і кримінального.

Досліджуючи проблему фальсифікації, П. В. Черненко дає таке визначення виборчого документа: матеріальний носій, на якому зафіксована інформація, яка використовується під час організації та реалізації виборчого процесу, що видаються відповідними суб'єктами виборчого процесу і утворені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити [5, с. 192].

На нашу думку, таке розуміння змісту виборчого документа відповідає його функціональній спрямованості, слід додати лише, що документ дає можливість реалізувати громадянам України їх конституційне виборче право.

Слід пояснити, на чому базується така позиція. Виборчий кодекс України чітко перераховує, які документи використовуються під час виборчого процесу в нашій країні. При цьому йдеться про будь-які

---

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 02.05.2020).

типи виборів, регламентовані як Конституцією України, так і ст. 3 ВК України (вибори Президента України, вибори народних депутатів України та місцеві вибори)¹. Весь перелік документів, які зазначені у ВК України, окреслює той масив виборчої документації, про яку ми ведемо мову. Крім того, в окремих нормативно-правових документах Центральної виборчої комісії України (далі – ЦВК України) також йдеться про виборчі документи. Так, наприклад, в Постанові ЦВК України «Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів Президента України виборчої та іншої документації на зберігання до місцевих державних архівних установ» чітко регламентовано, які документи віднесені державою до виборчих, а також які дії повинні з ними відбуватись у межах передачі на зберігання до державних архівних установ. При цьому, наприклад, для постійного зберігання до таких установ передаються фінансові документи окружної виборчої комісії (кошториси, штатний розклад, плани асигнувань, фінансові звіти) та акти про вилучення для знищення документів, не внесених до Національного архівного фонду².

При цьому, як ми вже наголошували раніше, чіткого закріплення змісту терміна «виборчий документ» не існує, але існують відповідні згадки про той чи інший перелік документів, який віднесений до виборчої документації.

Що стосується документів референдуму, то зміст цих документів аналогічний виборчим документам з однією відмінністю – вони забезпечують конституційне право громадян на їх волевиявлення через референдум.

Підбиваючи підсумки, треба наголосити на тому, що під *виборчими документами* або *документами референдуму* необхідно розуміти матеріальні носії: на яких зафіксована інформація, що використовується під час організації та реалізації виборчого процесу (процесу референдуму); які видаються відповідними суб'єктами виборчого процесу (процесу референдуму); які забезпечують конституційне право громадян обирати, бути обраними та приймати рішення шляхом референдуму; які утворені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

---

¹ Виборчий кодекс України : Закон України від 19.12.2019 № 396-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20> (дата звернення: 02.05.2020).

² Про Порядок передачі окружними виборчими комісіями з виборів Президента України виборчої та іншої документації на зберігання до місцевих державних архівних установ : Постанова Центральної виборчої комісії України від 30.04.2014 № 435 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0435359-14> (дата звернення: 02.05.2020).

Документи на переказ (незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК України)).

Відповідно до положень п. 1.6 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» під *документом на переказ* розуміють електронний або паперовий документ, що використовується суб'єктами переказу, їх клієнтами, кліринговими, еквайринговими установами або іншими установами – учасниками платіжної системи для передачі доручень на переказ коштів¹.

До документів на переказ належать розрахункові документи, документи на переказ готівки, міжбанківські розрахункові документи, клірингові вимоги та інші документи, що використовуються у платіжних системах для ініціювання переказу.

Документи, які подаються для проведення державної реєстрації (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК України)).

Проблема державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців в Україні регламентована низкою нормативно-правових документів, а саме: Господарським кодексом України від 16 січня 2003 р. № 436-IV²; Цивільним кодексом України від 16 січня 2003 р. № 435-IV³ та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. № 755-IV⁴. У перших двох нормативно-правових документах законодавець наголошує на тому, що державна реєстрація юридичної особи та фізичних осіб – підприємців повинна відбуватися на підставі спеціального закону, а саме Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про державну реєстрацію).

---

¹ Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 02.05.2020).

² Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 02.05.2020).

³ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 02.05.2020).

⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 02.05.2020)

У п. 4 ст. 1 Закону про державну реєстрацію під державною реєстрацією юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців (далі – державна реєстрація) розуміється офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим законом¹.

Слід пояснити, чому ми зупинили свою увагу на цьому положенні. Справа полягає в тому, що цей законодавчий акт не регламентує поняття документа, який подається для проведення державної реєстрації, а тільки зосереджує свою увагу на переліку таких документів. Так, наприклад, у ст. 17 Закону про державну реєстрацію визначається перелік документів, що подаються заявником для державної реєстрації юридичної особи, у ст. 18 – документи, що подаються заявником для державної реєстрації фізичної особи – підприємця тощо.

Проаналізувавши положення цього Закону України, можливо наголосити на тому, що під *документами, які подаються для проведення державної реєстрації*, розуміють друковані або електронні носії, на яких відображається та зберігається інформація щодо засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, а також факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою.

Для з'ясування того факту, чи є документ, який розглядається, таким, що подається для проведення державної реєстрації, потрібно звернутися до змісту Закону про державну реєстрацію.

Фінансові документи (*фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220-2 КК України)*).

Свого часу в ході дослідження проблеми кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з банкрутством, Ю. В. Ключик, розглядаючи зміст фінансових документів як предмета злочину ст. 220-2 КК України, наголошувала на тому, що такими документами

---

¹ Там само.

виступають: документи бухгалтерського обліку; реєстри бухгалтерського обліку; документи (у будь-якій формі) щодо звітності фінансової установи [6, с. 91–92].

Враховуючи таку точку зору, а також розуміння змісту документа та фінансової діяльності, існує можливість зазначити, що під *фінансовим документом* розуміють будь-який матеріальний носій, на якому закріплена інформація про фактичне здійснення господарської операції суб'єктом господарювання або який містить відповідне розпорядження на право здійснення такої операції.

Документи, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (*підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1 КК України)*).

Під *документами, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів*, слід розуміти документи, які подаються на різних законодавчих етапах емісії цінних паперів до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку відповідно до вимог щодо випуску (емісії) і обігу цінних паперів та їх похідних. Така діяльність регламентована відповідно до положень Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»¹.

Приватизаційні документи (*незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233 КК України)*).

Під *приватизаційними документами* розуміють сукупність таких документів, які подаються, складаються чи в інший спосіб використовуються у процесі приватизації державного або комунального майна. Як правило, до них відносять: документи, за допомогою яких оформляється перехід права власності на приватизоване майно (протокол засідання конкурсної комісії, який затверджується органом приватизації і є підставою укладення договору купівлі-продажу з переможцем конкурсу); документи, які складаються при оцінці вартості майна, що підлягає приватизації (акти інвентаризації майна, висновок експерта про вартість майна, передавальний баланс підприємства тощо).

Документ Національного архівного фонду та унікальний документ (*знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298-1 КК України)*).

Суспільні відносини, які пов'язані з формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду та іншими

---

¹ Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр> (дата звернення: 02.05.2020).

основними питаннями архівної справи, регулює Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». При цьому такі суспільні відносини виступають безпосереднім об'єктом суспільно небезпечного посягання у вигляді знищення, пошкодження або приховування певних видів документів: документів, що визначені КК України як документи Національного архівного фонду, та унікальних документів. В абзацах 3 та 6 вищезазначеного Закону законодавець чітко і конкретно визначає зміст таких документів. Під *документом Національного архівного фонду* розуміють архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою та який підлягає державному обліку і зберіганню. А, у свою чергу, під *унікальним документом* розуміють документ Національного архівного фонду, що становить виняткову культурну цінність, має важливе значення для формування національної самосвідомості Українського народу і визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину¹.

Паспорт громадянина України (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України)).

Нормативно-правове закріплення змісту поняття паспорта громадянина України відбулось у ст. 1 Постанови Верховної Ради України «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон»: *паспорт громадянина України* є документом, що посвідчує особу власника та підтверджує громадянство України².

Важливі особисті документи (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України)).

Необхідно наголосити на тому, що в правовому полі поняття важливих особистих документів не закріплено. Однак в одній зі своїх постанов Верховний Суд України під поняттям *інших важливих особистих документів* як предмета злочину, передбаченого ч. 3 ст. 357 КК України, наголосивав на тому, що це документи, які засвідчують важливі факти і події в житті людини, втрата яких істотно утруднює

---

¹ Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3814-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12> (дата звернення: 02.05.2020).

² Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон : Постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12> (дата звернення: 02.05.2020).

реалізацію її прав, свобод і законних інтересів та потребує значних зусиль для їх поновлення (зокрема, такими документами визнаються свідоцтво про народження, про шлюб, про народження дитини, про смерть, військовий квиток, трудова книжка, посвідчення водія, посвідчення про державні нагороди чи присвоєння почесних звань, диплом про закінчення вищого навчального закладу освіти, довідка про ідентифікаційний код, пенсійне посвідчення тощо). При цьому поняття важливості документа для певної людини є оціночним і підлягає встановленню в кожній конкретній кримінальній справі за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 357 КК України¹.

Документи, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю (розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК України)).

Розкриваючи сутність такого виду документів, необхідно чітко усвідомлювати, що існує конкретизована інформація, яка розміщується на матеріальних носіях для її зберігання та передачі в просторі. Ця інформація стосується відомостей військового характеру, які, у свою чергу, передбачаються Законом України «Про державну таємницю»². У ст. 8 цього Закону нормотворець виклав перелік відомостей, які відніс до державної таємниці у сфері оборони. У нашому випадку це якраз і є відомостями військового характеру. Узагальнюючи, можна наголосити на такому: під *документами, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю*, розуміють будь-які матеріальні носії, на яких закріплені відомості, віднесені до державної таємниці у сфері оборони.

Документи, що містять державну таємницю (втрата документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України)).

Закон України «Про державну таємницю» вказує, що документ, який містить державну таємницю, ширше за своєю сутністю, ніж документ, що містить відомості військового характеру. Навіть можливо ці два документи розглядати як загальне і часткове, де загальним визнається документ, що містить державну таємницю, а частковим – відомості військового характеру. Як ми вже наголошували,

---

¹ Постанова Верховного Суду України від 20.06.2011 : справа № 5-8кc11 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/18395956> (дата звернення: 02.05.2020).

² Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12> (дата звернення: 02.05.2020).

перелік відомостей, які утворюють державну таємницю, міститься у ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» і стосується інформації в таких сферах: оборони; економіки, науки і техніки; зовнішніх відносин; державної безпеки та охорони правопорядку.

Приватні документи (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України)).

Приватний документ – це будь-який матеріальний носій, на якому закріплюється інформація приватного (особистого) характеру, що створюється безпосередньо тією особою, відносно якої вона стосується, для вирішення індивідуальних, власних питань та проблем. Обов'язковою умовою для визнання приватного документа предметом складу злочину, передбаченого ст. 357 КК України, є той факт, що приватний документ знаходиться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності або у віданні уповноважених працівників цих підприємств, установ, організацій. Наприклад, приватним документом можливо визнавати власноруч написані пояснення особи, певні її зобов'язання тощо.

Особливо важливі документи (викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України)).

Передбачаючи у змісті ст. 357 КК України наявність терміна «особливо важливі документи», законодавець намагався підкреслити значущість певних документів для конкретної ситуації, яка кваліфікується правоохоронним органом за цією статтею. Інакше кажучи, це може бути той самий офіційний або приватний документ, але в умовах конкретної події він має більше значення, ніж будь-які інші документи, для потерпілої сторони. Унаслідок цього такий документ наділений певними характерними ознаками (як правило, йдеться про його інформаційне наповнення), які вигідно його виділяють серед інших документів.

Документи на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318 КК України)).

Отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів на території України чітко регламентовано в нормативно-правових актах і має обмежений характер. Так, наприклад, Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення

наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я» від 7 серпня 2015 р. № 494 регламентує порядок обігу вищезазначених предметів обмеженого доступу в медичних установах¹. В цьому нормативно-правовому акті чітко прописаний порядок документообігу та форми відповідних документів у сфері отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Тому під *такими документами* слід розуміти ті, які надають безпосередню можливість незаконного отримання наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів (наприклад, ліцензія, рецепт, довіреність, товарно-транспортна накладна, журнали обліку тощо).

Підроблений або викрадений документ (*протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України)*).

Найбільш вдале, на нашу думку, розуміння змісту підробленого документа в межах ст. 206-2 КК України надає Н. М. Грищенко. Вчена зазначає, що під підробленими документами слід розуміти як повністю сфальсифіковані документи, так і справжні документи з частковою фальсифікацією їх змісту (виправлення, внесення фіктивних записів, знищення частини тексту, витравлення, підчистка, змивання, підробка підпису, переклеювання фотографій, проставлення на документі відбитка підробленої печатки тощо) [7, с. 243].

Викраденим документом є будь-який документ, яким особа заволоділа незаконним шляхом з метою подальшого використання його на власну користь.

Висновки

На підставі дослідження сутності терміна «документ» та його різновидів можливо констатувати наявність певних характерних особливостей, а саме: є поняття «документ»; кожний вид документа, що передбачається в КК України, використовується в конкретній сфері діяльності суспільства та держави (фінансова сфера, сфера державного управління, сфера збереження державної таємниці, медична сфера тощо); зміст інформації або відомостей, які закріплюються в документі, безпосередньо пов'язаний зі сферою його використання; характерна функціональна спрямованість документа, як правило, безпосередньо відображається в його видовій назві (наприклад, фінансовий документ використовується у фінансовій сфері).

---

¹ Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я : Наказ МОЗ України від 07.08.2015 № 494 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-15> (дата звернення: 02.05.2020).

Крім того, необхідно наголосити на тому, що поняття «документ» та його різновиди співвідносяться як загальне та конкретне. При цьому документ розуміється нами як загальне, а його різновиди – як конкретизовані його форми.

Список бібліографічних посилань: 1. Тучков С. С. Підроблення як спосіб вчинення злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 17 с. 2. Дзюба Ю. П. Кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (аналіз складу злочину) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 20 с. 3. Тимошенко Н. О. Кримінально-правова характеристика підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту та використання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 19 с. 4. Фіалка М. І. Кримінально-правова охорона документообігу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 23 с. 5. Черненко П. В. До проблеми визначення змісту дефініції «вибірчий документ» // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з нагоди святкування Дня науки, відзначення Дня Європи та 70-річчя заснування Ради Європи (м. Харків, 16 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019, С. 189–192. 6. Ключик Ю. В. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з банкрутством : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 199 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/dis_5.pdf (дата звернення: 02.05.2020). 7. Грищенко Н. М. Окремі об'єктивні ознаки протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 238–244.

Надійшла до редколегії 19.05.2020

Fialka M. I. Documents in the Criminal Code of Ukraine: Content and Their Relationship

The subject matter of the scientific research carried out within the scientific article are documents as features of corpus delicti provided in the criminal legislation of Ukraine. The purpose of this article is to study the problem of the existence of the document, its varieties and their relationship in the structure of the Criminal Code of Ukraine. Achieving this purpose within the study became possible due to the implementation of the relevant tasks, namely: to determine the list of criminal and legal norms, which provide the presence of a document in the form of certain features of corpus delicti; to establish the main content and essence of each type of the document; to establish the relationship of different types of documents in the structure of the Criminal Code of Ukraine.

General scientific methods have been mainly used in the process of scientific research, namely: analysis, generalization, systematic approach and study of documents. This, in turn, provided an opportunity to formulate the novelty of the scientific research, which is to establish

the content of the concepts of different types of documents within the Criminal Code of Ukraine and to establish their interdependence.

Based on the study of the essence of the term of the “document” and its varieties, it has been emphasized the presence of certain characteristics, namely: the basic concept is the “document”; each type of document provided in the Criminal Code of Ukraine is used in a specific area of activity of society and the state (financial sphere, sphere of public administration, sphere of state secrets, medical sector, etc.); the content of information or data contained in the document is directly related to the scope of its use; the characteristic functional orientation of the document, as a rule, is directly reflected in its specific title (for example, the financial document is used in the financial sphere).

It has been concluded that the concept of the “document” and its varieties are correlated with each other as general and specific. In this case, the document is understood as a general, and its varieties – as its specific forms.

Key words: a document, types of documents, the Criminal Code, relationship between the document and its types.

